

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε συνθήκες εγκλεισμού (Σχολεία Φυλακών-33^ο Δημοτικό Σχολείο ΕΚΚΝ Βόλου)

Καραγιάννης Αθανάσιος, Καραδήμας Κωνσταντίνος

1. Δάσκαλος, προϊστάμενος 33^ο Δημοτικού Σχολείου Εδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Βόλου – Πρόεδρος Παραρτήματος Βόλου ΠΕΕΚΠΕ Μαγνησίας/
sakispe@gmail.com.

2. Δάσκαλος, 33^ο Δημοτικού Σχολείου Εδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Βόλου – Αντιπρόεδρος Παραρτήματος Βόλου ΠΕΕΚΠΕ Μαγνησίας /
kkaradimas333@yahoo.gr.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εκπαίδευση στη Φυλακή είναι σημαντική τόσο για την προετοιμασία του κρατουμένου για τη ζωή μετά από αυτή (αποφυλάκιση – επανένταξη), όσο και κατά τη διάρκεια της κράτησής του, καθώς του παρέχει μια ουσιαστική δραστηριότητα στην οποία μπορεί να επικεντρωθεί, να ξεχάσει, για λίγο έστω, τις συνθήκες κράτησής του, αλλάζοντας τη στάση του απέναντι στη ζωή του εγκλειστού, να αναδειξεί τις δεξιότητές του, να ικανοποιήσει την ανάγκη του για δημιουργία, σε ένα περιβάλλον «καταστροφικής» ρουτίνας και τέλος να οδηγήσει σε βελτιωμένη αυτοεκτίμηση – αυτοπεποίθηση και αυτογνωσία.

Παράλληλα με τις αξίες της εκπαίδευσης ενηλίκων, ενθαρρύνει τη διαπραγμάτευση και την επιλογή και αναπτύσσει τις ομαδοσυνεργατικές δράσεις, τον αλληλοσεβασμό και την ανάπτυξη κριτικής σκέψης. (Duguid, Hawkey και Rawson, 2000).

Οι Εκπαιδευτικοί σε Σωφρονιστικά Καταστήματα πρέπει να αναγνωρίσουν άμεσα τα πιθανά εμπόδια και να βρουν καινοτόμους τρόπους για να δώσουν ευκολία στις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για Εκπαίδευση, σεβόμενοι πάντα την εκπαιδευτική και προσωπική εμπειρία των μαθητών-κρατουμένων

Από τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε ότι εδώ «έρχεται» η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, με τα κοινά της χαρακτηριστικά και με τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, να δώσουν ένα νέο «κλίμα» και μια σημαντική ώθηση στην Εκπαιδευτική και Διδακτική (διαθεματικά) διαδικασία (Καρούτζου Γεωργία 2004).

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Σχολικά Προγράμματα Π.Ε.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Βιώσιμη Ανάπτυξη, ευαισθητοποίηση, κουλτούρα, ιδιαιτερότητα, σεβασμός, δεξιότητες, κριτική σκέψη, ενδιαφέρον, άνοιγμα στην κοινωνία, επανένταξη, δράσεις.

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Γνωρίζοντας ότι ο καθένας όταν ακούει για φυλακές και κρατούμενους έχει κάτι δικό του στο μυαλό, μια εικόνα που προέρχεται πολλές φορές λανθασμένα, από κινηματογραφικές ταινίες ή εκπομπές και άρθρα των ΜΜΕ, που προβάλλουν μόνο την αθλιότητα, πρέπει να πούμε κάτι για τους δικούς μας μαθητές στο δικό μας σχολείο.

Στο 33^ο Δημοτικό φοιτούν μαθητές, οι οποίοι αν και οι ηλικίες τους κυμαίνονται από 16 έως 23 χρονών, όλοι αλλοδαποί, μαθησιακά χειρίζονται την Ελληνική γλώσσα ελάχιστα έως καθόλου σε προφορικό επίπεδο, ενώ σε γραπτό επίπεδο οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν είναι πιο αυξημένες. Όμως οι δυσκολίες γίνονται ακόμη μεγαλύτερες γιατί οι πιο πολλοί από τους μαθητές μας είναι αναλφάβητοι στην μητρική τους γλώσσα, γεγονός που δυσκολεύει ακόμη περισσότερο την κατάκτηση της γνώσης της όποιας δεύτερης γλώσσας.

Οι μαθητές μας είναι διαφόρων εθνικοτήτων, Αλβανοί, Αφγανοί, Πακιστανοί, Αφρικανοί, Αλγερινοί, Μαροκινοί, Κούρδοι και Τούρκοι, ελάχιστοι Χριστιανοί και το μεγαλύτερο ποσοστό Μουσουλμάνοι, οι οποίοι χωρίζονται σε τάξεις με βάση την εθνικότητά τους και όχι το μαθησιακό τους επίπεδο.

Η συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία δεν είναι δεδομένη, γιατί μπορεί, για παράδειγμα, να διεξάγεται η δίκη τους, επομένως να λείπουν ή ξαφνικά να πάρουν μεταγωγή για άλλη φυλακή.

Πρέπει να επισημάνουμε πως η ψυχολογία των μαθητών είναι ευμετάβλητη και οι ισορροπίες συνεχώς αλλάζουν ή και ανατρέπονται, μερικές φορές βίαια (τάσεις αυτοχειρίας κ.α.).

Οι μαθητές μας είναι έγκλειστοι για διάφορες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς. Τη βία τη γνωρίζουν πολύ καλά. Τη γνώρισαν στην πατρίδα τους, αλλά και σε διάφορες μορφές στη χώρα υποδοχής. Η αγάπη, η συνεργασία και η φιλία μπορεί να τους παρακινήσει να βγάλουν από μέσα τους άλλες πτυχές του χαρακτήρα τους, μια άλλη πλευρά του εαυτού τους, που καθώς βρίσκονται σε «θέση άμυνας» δεν μπορούν να εκφράσουν ή να εκφραστούν, γιατί τις περισσότερες φορές έχουν για τον εαυτό τους μια γνώμη που έχει διαμορφωθεί από τους άλλους.

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ Π.Ε. ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ

Ας ξεκινήσουμε με τα αναφερόμενα στην προηγούμενη ενότητα. Η εκπόνηση περιβαλλοντικού προγράμματος αποτελεί ένα πολύ καλό «μάθημα» γλώσσας καθώς περιέχει παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου (συζητήσεις – ανταλλαγή απόψεων – καταγραφή & εξαγωγή συμπερασμάτων – ανάγνωση σχετικών κειμένων – αναζήτηση στο διαδίκτυο κ.ο.κ. της περιβαλλοντικής ομάδας) και έτσι έχουμε μια σημαντική βοήθεια η οποία φέρνει πιο γρήγορα τους μαθητές στην εκμάθηση της Ελληνικής Γλώσσας. Η καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας θα βοηθήσει πολύ στην κατανόηση και στην συζήτηση και στην γενικότερη εξέλιξη και επιτυχία του προγράμματος. Η Π.Ε. προσφέρεται για την ανάπτυξη των αναγκαίων γλωσσικών δεξιοτήτων, συνδέεται με άλλα γνωστικά αντικείμενα του σχολείου και βέβαια ως θέμα και πρακτική ενδιαφέρει τους μαθητές.

Η παιδαγωγική προσέγγιση της Π.Ε. αξιοποιεί τα βιώματα των μαθητών, προωθεί την συνεργασία και τις ομαδικές δραστηριότητες, υποστηρίζει την διαθεματική προσέγγιση, καλλιεργεί ενεργητικές διδακτικές τεχνικές, την έρευνα και τον αναστοχασμό. Οι διδακτικές προσεγγίσεις της Π.Ε., όσο και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης δεν απομονώνουν τους μαθητές μέσα στις σχολικές αίθουσες, αλλά αντίθετα δημιουργούν γέφυρες επικοινωνίας στις τάξεις με την ευρύτερη κοινωνία (Μάγος 2002). Στους ψυχρούς τοίχους της φυλακής, οι ευκαιρίες υλοποίησης των περιβαλλοντικών προγραμμάτων μπορούν να κάνουν τους κρατούμενους μαθητές να νιώθουν συνδεδεμένοι με τον έξω κόσμο τόσο πνευματικά όσο και σωματικά.

Αν προσθέσουμε την γενική πεποίθηση που επικρατεί στην Π.Ε. ότι η εμπειρία που δίνει η μάθηση σε περιβάλλον εργαστηρίου η προστιθέμενη αξία της χρήσης νέων τεχνολογιών (ΤΠΕ) και η εργασία στην Περιβαλλοντική Ομάδα, είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος διδασκαλίας και εκμάθησης και όλα αυτά αναδεικνύουν την ανάγκη για την ΠΕ στις φυλακές.(Κόμης, Β. 2004)

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

Οι περισσότερες φυλακές και σωφρονιστικά ιδρύματα δεν παρέχουν τις προϋποθέσεις που απαιτούνται, μέσω των οποίων μπορεί να προετοιμάσει την επανεισαγωγή ενός κρατούμενου στην κοινωνία (Wayman 2007). Έρευνες στις Η.Π.Α. αναδεικνύουν ότι μέσα σε τρία χρόνια το μισό των αποφυλακισμένων επανέρχεται σε παραβατικές πράξεις που οδηγούν στην εκ νέου σύλληψη και επιστροφή στην φυλακή (Κέντρο ΡΕΥ 2011), στατιστικά στοιχεία που αποδεικνύουν τη σοβαρή ανάγκη για μεταρρύθμιση του συστήματος. Αυτό θεωρείται ότι είναι προϊόν του τρόπου με τον οποίο οι κρατούμενοι περνούν το χρόνο τους πίσω από τα κάγκελα. Η υποτροπή μπορεί να μειωθεί σημαντικά εάν οι κρατούμενοι εμπλακούν περισσότερο σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Ακαδημαϊκή και επαγγελματική κατάρτιση παρέχουν στον τρόφιμο μια παραγωγική διέξοδο για την διοχέτευση της ενέργειας και του χρόνου τους, πράγμα που αυξάνει τις ευκαιρίες για ομαλή επανείσοδό τους στην κοινωνία.

Στη χώρα μας υπάρχουν στις περισσότερες φυλακές σχολεία, δημοτικά, γυμνάσια, δεύτερης ευκαιρίας και άλλα προγράμματα π.χ. Κ.Δ.Β.Μ, στα οποία φοιτούν αρκετοί κρατούμενοι, ειδικά νέοι. Οι εγχώριες έρευνες για τους κρατούμενους που φοιτούν σε αυτά τα σχολεία και αφορούν την επανένταξή τους, αναφέρουν ότι το ποσοστό παραβατικής συμπεριφοράς μετά την αποφυλακίση τους πέφτει κάτω από το 10%!

Ειδικότερα σε τέτοιες φυλακές τα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης αποτελούν ευκαιρίες για την ενθάρρυνση περιβαλλοντικών γνώσεων και την ανάπτυξη *μη παραδοσιακών συμμάχων του περιβάλλοντος*.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ – ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Η ανάπτυξη ενός προγράμματος στηρίζεται στις θεωρίες του εποικοδομισμού (constructivism-Piaget) και στις κοινωνικοπολιτιστικές θεωρήσεις του Vygotsky και

των επιγόνων του, όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη μαθησιακή διαδικασία, στα γνωστικά εργαλεία που τη διαμεσολαβούν, στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, καθώς και στο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον που λαμβάνει χώρα.

Μαθητές, εκπαιδευτικοί, διδακτικά εργαλεία, περιβάλλον της τάξης, αντικείμενα διδασκαλίας, κλπ, αποτελούν μέρη ενός συστήματος δραστηριότητας που αλληλεπιδρούν. Η ίδια η δραστηριότητα αποτελεί το διαμεσολαβητικό εργαλείο & τη μονάδα ανάλυσης της μαθησιακής διαδικασίας.

Με αυτόν τον τρόπο μάθησης επιδιώκεται να γίνει η διδασκαλία ενδιαφέρουσα, με την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών, ώστε οι μαθητές να ανακαλύψουν, να διερευνήσουν, και τελικά να μάθουν (ανακαλυπτική μάθηση-Bruner).

Οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους προκειμένου να βρουν τις βασικές έννοιες-άξονες του φαινομένου. Κατά τη διάρκεια της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και μάθησης, οι μαθητές συζητούν, αναλύουν, διατυπώνουν αμφιβολίες, επιλύουν προβλήματα (problem solving) και οικοδομούν γνώσεις και συμπεράσματα.

Έλλειψη Βιωματικής Προσέγγισης, Χρήση ΤΠΕ.

Η αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στην εκπαιδευτική διαδικασία ευνοεί την αλλαγή του παραδοσιακού διδακτικού μοντέλου και τη χρήση σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων. Με τη χρήση λογισμικών, του διαδικτύου και κατάλληλων φύλλων εργασίας χάνεται ο δασκαλοκεντρικός χαρακτήρας της διδασκαλίας, η οποία πλέον εστιάζεται στο μαθητοκεντρικό μοντέλο της διερευνητικής μάθησης μέσα από την αναζήτηση της γνώσης στις πηγές (Κόμης, Β 2004).

Τα φύλλα εργασίας (απλών οδηγιών) δίνονται σε κάθε μαθητή ξεχωριστά, δουλεύονται όμως απ' όλη την ομάδα (έως 3 μαθητές). Ο ρόλος του δασκάλου όσο οι μαθητές δουλεύουν σε ομάδες είναι υποστηρικτικός, δίνει σαφείς οδηγίες όπου κι αν χρειαστούν και ενημερώνει για το χρόνο που έχουν στην διάθεσή τους οι μαθητές για να ολοκληρώσουν την εργασία τους. Σε ερωτήσεις των μαθητών μπορεί να απαντά επίσης με ερωτήσεις που να οδηγούν σε περαιτέρω διερεύνηση.

Η έλλειψη Βιωματικής Προσέγγισης, καλύπτεται επαρκώς με την εφαρμογή των Τ.Π.Ε. Τα Virtual περιβάλλοντα είναι μια πολύ καλή εναλλακτική προσέγγιση. Εξάλλου στην περίπτωση μας δεν μπορεί να γίνει αλλιώς, όπως και στα περισσότερα σχολεία σήμερα στα οποία λόγω της κρίσης οι εκπαιδευτικές εκδρομές και το πεδίο έχουν μειωθεί στο ελάχιστο. Οι μαθητές – κρατούμενοι εξάλλου, λόγω ηλικίας, είναι πολύ καλοί χειριστές των Η/Υ και του Διαδικτύου.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Τα σχολεία των φυλακών όπως όλοι αντιλαμβανόμαστε δεν αποτελούν φυσικά τον καλύτερο εκπαιδευτικό και εργασιακό χώρο και υπάρχουν πολλές δυσκολίες στην ανάπτυξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Άλλωστε, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι «παραβατικοί» ανήλικοι διαφοροποιούνται έναντι του λοιπού πληθυσμού ως προς το μειωμένο σχετικά ενδιαφέρον τους απέναντι σε αριθμό σε καθαρά

κοινωνικοποιημένες αξίες, όπως η υπεύθυνη χρήση της ελευθερίας, η νομιμότητα και ο πολιτισμός ως έκφραση καλλιέργειας (Κουράκης 1999, σελ.175-177).

Ο σχεδόν πλήρης εξοπλισμός του σχολείου που βρέθηκε μέσω χορηγιών, καθώς και το ενδιαφέρον των μαθητών κρατούμενων για τα προγράμματα Π.Ε., που είναι προφανώς πολύ πιο ελκυστικό από άλλα μαθήματα, απαλύνουν το πρόβλημα και οδηγούν στην επίτευξη των σκοπών και στόχων τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές.

Το μαθητικό δυναμικό των σχολικών τάξεων είναι χωρισμένο έτσι ώστε να υπάρχουν δυναμικές ομάδες και οι ανάλογοι «μεταφραστές», ώστε το γνωστικό και διδακτικό αντικείμενο να γίνεται κατανοητό από όλους. (καλούς και μέτριους χρήστες της ελληνικής γλώσσας).

Τα βήματα της εφαρμογής στην τάξη βασίστηκαν σε μια επιτυχημένη μεταπτυχιακή έρευνα της Sarah Weber στις Η.Π.Α.

Ξεκινάμε δίνοντας μια εισαγωγή του προγράμματος, διερευνώντας συγχρόνως το ενδιαφέρον των μαθητών για το αντικείμενο. Πάντα αναδεικνύεται ότι θέλουν να μάθουν όσο το δυνατόν περισσότερα. Αν και θεωρούν το περιβάλλον ως δεδομένο, γιατί καταλαβαίνουν ότι θα είναι πάντα εκεί, τώρα θέλουν να είναι μέρος της λύσης. Πολλοί μαθητές κρατούμενοι μας λένε ότι ακούνε για τα περιβαλλοντικά προβλήματα στις ειδήσεις και θέλουν να μάθουν περισσότερα σχετικά με το τι συμβαίνει και το τι χρειάζεται να γίνει. Κάποιοι επίσης που πριν τη φυλάκισή τους δούλευαν σε επιβαρυντικούς για το περιβάλλον τομείς, όπως ο κατασκευαστικός, πετρελαϊκές εταιρείες κ.ά. ήταν και είναι περίεργοι για τις αλλαγές που γίνονται σε αυτούς λόγω των περιβαλλοντικών προβλημάτων που δημιουργούν και των προοπτικών για ένα καλύτερο αύριο.

Κατά την διάρκεια των συζητήσεων αναδεικνύεται ότι σχεδόν κάθε κρατούμενος έχει τις δικές του περιβαλλοντικές ανησυχίες (μόλυνση του νερού, του αέρα, θάλασσας) και οι περισσότεροι για την κλιματική αλλαγή. Καταλήγουμε λοιπόν σε κοινή συμφωνία ότι το περιβαλλοντικό πρόβλημα είναι μεγάλο, υπαρκτό και παγκόσμιο. Τους μιλάμε τότε για το διεθνές περιβαλλοντικό κίνημα που αναπτύσσεται και τότε μερικοί αντιδρούν, κάποιοι αμφισβητώντας το και κάποιοι λέγοντας «τι μπορώ να κάνω εγώ για το περιβάλλον; είμαι στη φυλακή!». Η συζήτηση που ακολουθεί επιβεβαιώνει ότι θα βρούμε τους τρόπους για να συμβάλλουν στην περιβαλλοντική κίνηση αργότερα και μετά την αποφυλάκισή τους.

Επειδή κάθε χρόνο αρχίζουμε τα μαθήματα κατά 80% με νέους μαθητές, η Π.Ε. ξεκινάει από την αρχή. Τους μιλάμε για γνωστά και βασικά για αυτούς στοιχεία: αέρας-κλίμα-φαινόμενο θερμοκηπίου-ατμοσφαιρική ρύπανση-ενέργεια-νερό. Κατά την διάρκεια υλοποίησης παρατηρούμε ότι προσέχουν και ότι ήδη γνωρίζουν πολλά, οπότε μπορούμε να περάσουμε, σχετικά γρήγορα σε ομαδικές εργασίες. Στη συνέχεια δίνουμε έντυπα – πακέτα πληροφοριών τα οποία δέχονται με ενθουσιασμό και η περιβαλλοντική ομάδα ξεκινάει την καταγραφή των παρατηρήσεων, των αποριών, των διευκρινίσεων, ακόμα και προτάσεων. Σύντομα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι χρειάζεται επείγουσα δράση από όλους μας για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής καταστροφής που οι άνθρωποι προκαλούν στη γη. Μερικοί μαθητές δείχνουν σοκαρισμένοι όταν αναδεικνύεται το μέγεθος αυτής στην σύγχρονη εποχή. Κατόπιν περνάμε σε ερωτήσεις και απαντήσεις, με διακριτική καθοδήγηση εκ

μέρους μας και φύλλα εργασίας, είτε από εμπειρίες τους είτε από το διαδίκτυο. Τώρα πια μπορούμε να περάσουμε σε πιο λεπτομερή συζήτηση και να αναδείξουμε τα θέματα που θα μας απασχολήσουν την τρέχουσα σχολική χρονιά (ΣΗΜ.: Φέτος τα προγράμματα που υλοποιούνται είναι 1) Υγρότοποι της Ελλάδας και του Κόσμου-Απειλούμενα είδη υγροτόπων, 2) Αλλάζω για το κλίμα-Ενέργεια).

Οι εμπειρίες, λόγω ηλικίας, των μαθητών, το δημιουργικό ενδιαφέρον τους, ο ενθουσιασμός της ομάδας και η χρήση Τ.Π.Ε., δίνουν δυναμική στα προγράμματα και οι μεταγνωστικές παρατηρήσεις-λύσεις που αναδεικνύονται μας εκπλήσσουν ευχάριστα. Τώρα η μέθοδος μπορεί να περάσει και στο Παιχνίδι Ρόλων και στην Επίλυση Προβλήματος.

Συμπερασματικά:

Η Π.Ε. ως καλλιέργεια για την περιβαλλοντική παιδεία εκτός από αναγκαία είναι και εφικτή σε χώρους σχολείων φυλακών, δίνοντας ένα άλλο ξεχωριστό χρώμα στο μουντό τοπίο των έγκλειστων μαθητών. Ο σημαντικός ρόλος του δασκάλου και η αλληλεπίδραση δρουν καταλυτικά στο να αναδείξουν αξίες, επιλογές, δράσεις και αποφάσεις για ένα καλύτερο κόσμο.

Εστιάζοντας στην βιώσιμη ανάπτυξη και τον σεβασμό της διαφορετικότητας έχουμε να πετύχουμε πολλά γι αυτούς τους ανθρώπους, τόσο κατά την διάρκεια του εγκλεισμού τους όσο και για την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο μετά την αποφυλάκιση.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Θα κλείσουμε με τα λόγια του νυν Υπουργού κ. Πανούση σε σχετική μελέτη του το 1998 : «Η εκπαίδευση για την υγεία και το περιβάλλον θεωρούμε ότι συνιστά μια σημαντική πολιτική για την ανάπτυξη της *ατομικής ευθύνης* ως προς αυτό που ονομάζουμε *‘‘ποιότητα ζωής’’* και *κοινωνικής συνείδησης* ως προς αυτό που αποκαλείται *‘‘βιώσιμη ανάπτυξη’’*: γεγονός άκρως σημαντικό για τη σωματική, την ψυχική και την κοινωνική *ευεξία* του σύγχρονου ανθρώπου. Κατά συνέπεια, η Εκπαίδευση για την Υγεία και το Περιβάλλον δύναται να είναι ένα μικρό αλλά σημαντικό μέρος του συνολικότερου μηχανισμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει ως προληπτικός παράγοντας επίδρασης στην πολιτισμική εξέλιξη και την παραγωγική διαδικασία μιας κοινωνίας, προωθώντας, έτσι, την οικογενειακή και τη σχολική ένταξη και, κατά προέκταση, την κοινωνική αποδοχή μέσα από την άρση παραγόντων που ωθούν στην εγκληματογένεση, με κύριο γνώμονα την ανάπτυξη νέων ουμανιστικών αξιών (Πανούσης, 1988, σελ. 242)».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Καρούτζου Γεωργία «εκπαίδευση και βιώσιμη ανάπτυξη» 4^ο Πανελλήνιο συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ 2004

Κόμης, Β., Εισαγωγή στις Εκπ/κές Εφαρμογές των ΤΠΕ, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών, Αθήνα 2004.

Κουράκης, Ν.Ε. (1999). Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία. Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Μάγος Κ. «Ετερότητα και διαπολιτισμική Αγωγή» Επιμορφωτικό σεμινάριο Θεσσαλονίκη 2002

Πανούσης, Γ.Α. (1988). Το ζητούμενο στην εγκληματολογία. «Η εκπαίδευση των κρατουμένων. Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Duguid Hawkey & Pawson (2000) “Measuring the social problems”

Wayman d. “student data systems for school improvement” 2007